

WALTER KORPI

Någon långvarig svensk eftersläpning i tillväxt kan inte beläggas. Svar till Hansson och Henrekson*

Den "stora frågan" i den här debatten är "om det finns empiriska belägg för det vitt spridda antagandet, att Sverige under efterkrigstiden påtagligt och klart halkat efter andra västländer i den ekonomiska utvecklingen" (Korpi [1990a] s 456). Mitt svar var att tillgängliga fakta inte stödde detta antagande. Under efterkrigstiden och fram till 1988 synes Sveriges tillväxt i stället ganska väl ha följt den i de andra allra rikaste OECD-länderna.

Samtidigt har jag betonat att Sverige nu har allvarliga ekonomiska svårigheter. Detta leder in på vad vi i det här sammanhanget kan kalla "den mindre frågan", nämligen utvecklingen under de allra senaste åren. Där har jag upprepade gånger pekat på att tillgängliga data ännu inte tillåtit några säkrare slutsatser.

Hansson och Henrekson [1991] är kritiska mot mina slutsatser. Åtminstone på några punkter borde deras kritik ha varit onödig. De har tydligen inte sett att jag på två ställen grundligt motiverat mitt urval av jämförelseländer. Jag får därför hänvisa dem till omläsning (Korpi [1990a] s 458 och Korpi [1990b] s 667–668). De har inte heller noterat att jag i artiklarna inte bara ser på periodmedelvärden utan också i ett tiotal diagram har redovisat årsvisa förändringar, bl a för 1980-talet.

Professor WALTER KORPI är verksam vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet.

Har upphinnarfaktorn spelat ut sin roll?

En huvudtes i Hanssons och Henreksons kritik är att den sk upphinnarfaktorn inte är av relevans i länderjämförelser efter 1970, dvs därefter kan de fattigare västländerna inte väntas ha en snabbare tillväxttakt än de rikaste länderna. Men deras egen tabell över förändringar i köpkraftspariteterna från perioden 1970–72 till 1987–89 motsäger en sådan slutsats. Vi ser att av tabellens tjugo länder har *de i början av 1970-talet åtta fattigaste länderna (Norge, Island, Belgien, Finland, Italien, Japan, Österrike och det fattigaste landet, Irland, fram till 1980-talets slut alla förbättrat sina köpkraftspariteter i förhållande till OECD-medelvärdet. Av de tolv rikaste länderna är det däremot bara två, Canada och Luxemburg, som förbättrat sin relativa nivå medan de andra tio länderna, däribland Sverige, mer eller mindre starkt försämrat sin relativa ställning.* Hanssons och Henreksons egna siffror visar alltså att upphinnarfaktorn är att räkna med också efter 1970. De borde också ha tittat på mitt diagram över samma utveckling som även den illustrerar betydelsen av upphinnarfaktorn efter 1970 (Korpi [1990a] s 460). Under den här perioden finns det alltså en klar konvergens mellan länderna så att de rikare länderna växer långsammare än de mindre rika länderna.

Hansson och Henrekson hugger i sten också när de som stöd för sin tes hänvisar

* Jag tackar Ingemar Kåreholt för utmärkt forskningsassistens.

till den analys som gjorts av Dowrick och Nguyen [1989]. Resultaten där var faktiskt att regressionskoefficienten för upphinnarfaktorn var lika stark under perioden 1973–85 som för perioderna 1950–60 och 1960–73. Dowrick och Nguyen ([1989] s1024) säger själva: "Upphinnareffekten är inte begränsad till de tidigaste efterkrigsåren utan förefaller faktiskt att vara en mycket signifikant faktor också efter 1973. ... När man jämför tillväxtnivåer mellan länder måste man därför ta hänsyn till den. Detta är särskilt viktigt när analyserna av effekterna av ekonomiska och institutionella egenskaper i ett land bygger på internationella jämförelser av tillväxtnivåer".

Om konvergensen i BNP-nivåer mellan västländerna fortsätter kan dock upphinnarfaktorns relativa betydelse i förhållande till landspecifika faktorer väntas avta. Man kan också fråga sig vad indikatorn på upphinnarfaktorn, vanligen kvoten mellan BNP-nivåerna i ett land och det rikaste landet (USA) egentligen mäter. Det handlar här rimligen inte bara om möjligheter till teknologilån. Hanssons och Henreksons branschvisa produktivitetmått är främst ett mått på möjligheten till teknologilån och visar sig vara utan betydelse för produktivitetens utvecklingen inom branscherna. Som jag tidigare påpekat är vid tillväxtjämförelser också sektorssammansättningen viktig, dvs indirekt arbetskraftsreserverna i jordbruket och storleken på tjänstesektorn.

Vad jämföra med och hur?

Hanssons och Henreksons diskussion av tillväxttakten i Sverige och OECD illustrerar problemen med att som jämförelsepunkt ta medelvärdet i en mycket brokig samling OECD-länder. Enligt deras mening är det "av större vikt" som belägg för eftersläpningen att Sverige från 1970–72 till 1987–89 enligt deras tabell faller med sju procentenheter i tillväxtpariteter gentemot OECD-medelvärdet. Utan vidare

diskussion tar de detta faktum till stöd för kravet på att "politiken läggs om i en tillväxtbefrämjande riktning".

Men Hansson och Henrekson bryr sig tydligen inte om att enligt deras egen tabell nästan alla rikare länder tappar i förhållande till OECD-medelvärdet. USA tappar tex lika många procentenheter som Sverige. Nederländerna sacker efter ändå mer, tolv procentenheter. Det land vars politik många menar att Sverige borde ta efter, nämligen Schweiz, tappar mest av alla länder, inte mindre än 24 procentenheter i relation till OECD-medelvärdet. Hansson och Henrekson illustrerar här det omöjliga i att ta jämförelser mellan Sverige och OECD-medelvärdet till utgångspunkt för slutsatser och politikrekommendationer.

Också efter 1973 bör vi alltså hålla upphinnarfaktorn under kontroll när vi jämför tillväxten i olika OECD-länder. Man har kritiserat mig för att jag jämfört Sverige med alltför få länder och för att också det i särklass rikaste landet, USA, ingått bland mina sju rikaste OECD-lander. Men här är det inte antalet länder utan frågan om hur man håller upphinnarfaktorn under kontroll som är avgörande. Detta kan göras antingen med hjälp av regressionsmetod eller genom att välja en jämförelsegrupp på ungefär samma ekonomiska utvecklingsnivå som Sverige. Jämförelserna är inte särskilt känsliga för urvalet av länder. Vi kan ur jämförelsegruppen utesluta USA och Canada och i stället jämföra Sverige med de i början av 1970-talet sex rikaste västeuropeiska länderna, dvs Schweiz, Nederländerna, Danmark, Västtyskland, Frankrike och Storbritannien.¹ Inte heller i förhållande till dessa rikaste västeuropeiska länder kan vi spåra någon klar svensk eftersläpning. Detta gäller vare sig vi ser på utveck-

¹ Resultatet förändras inte namnvarvt om Storbritannien utesluts och jämförelserna görs med enbart fem västeuropeiska länder.

lingen av BNP per invånare efter 1960 eller på utvecklingen av BNP per invånare uttryckt i köpkraftspariteter efter 1970. Också dessa rikaste västeuropeiska länder, som kan sägas vara mest lika Sverige, har efter mitten av 1970-talet sackat något efter OECD-medelvärdet.

Enligt Hansson och Henrekson stöds hypotesen om den svenska eftersläpningen av att sedan Dowrick och Nguyen tagit hänsyn till upphinnarfaktorn samt tillskotten av arbetskraft och kapital har den "oforklarade komponenten" i den svenska tillväxten minskat över tiden. Nu är denna komponent för Sveriges del hela tiden relativt sett liten. Eftersom mätfel och andra tillfalligheter måste antas påverka resultaten har jag inte fäst mig vid dessa små skillnader. Det gör inte heller Dowrick och Nguyen, som nöjer sig med att diskutera numeriskt sett betydligt större skillnader. De tar inte heller upp Schweiz, som också här har större negativa siffror än Sverige.

Erixon [1991] har argumenterat för att man i jämförelser mellan länder bör begränsa sig till mått på arbetsproduktivitet i tillverkningsindustrin men inte ta med utvecklingen av BNP per invånare eller per sysselsatt. Jag menar att eftersom arbetsproduktiviteten i tillverkningsindustrin påverkas av ett lands ekonomiska situation bla av graden av kapacitetsutnyttjande, bör det produktivetsmålet kompletteras med ett övergripande BNP-mått. Men då måste man vid jämförelserna beakta förändringarna i den offentliga sektorns storlek. Under perioden 1960–88 ökade andelen sysselsatta i den offentliga sektorn i Sverige med tjugoprocent men i OECD bara med fyra procent. Andelen sysselsatta i den privata tjänstesektorn ökade däremot bara med två procent i Sverige men med femton procent i OECD. Den privata tjänstesektorn har haft någon procents ökning i produktiviteten. I Sverige sätter vi tex produktivetsökningen i banker och försäkringsbolag till två procent per år. I den of-

fentliga sektorn sätter vi däremot produktivetsökningen lika med noll.

Antagandet att den offentliga sektorns expansion på ett "otillbörligt" sätt gynnar Sverige vid länderjämförelser måste ifrågasättas. Även om den offentliga sektorns expansion bidrar till BNP skulle Sveriges BNP av rent statistiska skäl sannolikt ha ökat betydligt mer om vi valt att låta tjänstesektorn expandera i privat i stället för i offentlig regi. BNP per sysselsatt är därför inte ett acceptabelt mått på produktivetsutvecklingen. Det allmänt använda måttet på ekonomisk tillväxt, BNP per invånare, kan vi dock fortsätta att använda med försiktighet. Sveriges stora offentliga sektor är dock där en statistisk belastning.

Industristatistik eller nationalräkenskaper?

I Sverige ger industristatistiken och nationalräkenskaperna mycket olika bilder av produktivetsutvecklingen per arbetad timme i tillverkningsindustrin, dvs förändringen i kvoten mellan förädlingsvärdet och antal arbetade timmar. Detta beror främst på att man i dessa statistikgrenar nu använder olika metoder för att uppskatta antalet arbetade timmar (Nordin [1990]). I industristatistiken samlar man in uppgifter om produktion och sysselsättning i ett sammanhang genom en enkät till företagen. Tidsserier för antalet arbetade timmar beräknas från uppgifter om antalet sysselsatta tjänstemän och om antalet arbetade timmar för arbetare.

Sedan 1980 har man i nationalräkenskaperna gått över till att uppskatta sysselsättningsutvecklingen från två olika källor, dvs som kvoten mellan utvecklingen av lönesummorna enligt företagens kontrolluppgifter och timlönekostnaden enligt industristatistiken. Den metoden är dock mycket känslig för skillnader i branschklassificeringen av företagen i de olika källorna. Har finns det stora svårig-

heter som leder till påtagliga skillnader i statistiken. Under perioden 1980–88 har antalet arbetade timmar i industrin enligt nationalräkenskaperna minskat med 0,2 procent per år men enligt industristatistiken med 1,7 procent per år. Eftersom industriproduktionen redovisas på i stort sett samma sätt i de båda statistikgrenarna ger de därför klart olika bilder av produktivitetens utvecklingen. Under perioden 1980–89 har den enligt nationalräkenskaperna bara ökat med 2,0 procent per år men enligt industristatistiken med 3,5 procent per år.

Eftersom det alltid finns osäkerhet i de statistiska underlagen är det vid skattningar av en kvot (dvs produktivitet per arbetad timme) särskilt viktigt att felet kan väntas gå i samma riktning i täljare och nämnare. Detta gäller för industristatistiken men inte för nationalräkenskaperna. När därför de senast reviderade nationalräkenskaperna främst till följd av en uppskrivning av antalet arbetade timmar visar en kraftig nedgång i industrins produktivitet måste dessa siffror bedömas som mindre trovärdiga än industristatistiken, där motsvarande förändringar inte visar sig. I diskussionen om den svenska industrins produktivitet har alla, också jag själv, hittills utgått från nationalräkenskaperna. Tydligt bör vi i stället använda industristatistiken.

För perioden 1970–89 visar industristatistiken på det hela taget en ganska jämn produktivitetens ökning i den svenska industrin så när som på ett markant undantag. Undantaget gäller de tre "överbrygningsåren" 1975–77, då produktiviteten *minskade* med i genomsnitt 0,8 procent per år. Därefter är det dock svårt att spåra någon markerad svensk eftersläpning i förhållande till de andra rikaste länderna. Från 1980 till 1989 finner vi för tolv länder följande produktivitetens ökning per arbetad timme i tillverkningsindustrin (i procent): 1) England 5,4, 2) Japan 5,3, 3) Belgien 5,0, 4–5) Nederländerna och Italien 3,9, 6) Frankrike 3,7, 7–8) Norge och

Sverige 3,5, 9) USA 2,6, 10) Canada 2,4, 11) Västtyskland 2,3 och 12) Danmark 0,9.² Under 1980-talet har svensk industri alltså klarat sig nästan lika bra som Nederländerna, Italien och Frankrike men bättre än Canada, Tyskland, USA och Danmark.

Givetvis går det att på många olika sätt förbättra produktiviteten i den svenska industrin. Det kan här också finnas "styre fel" av det slag som Erixon [1991] diskuterat. Men för perspektivets skull bör Produktivitetens utredningen ändå hålla i minnet, att efter 1970 kommer den klart största nedgången i den svenska utvecklingen under åren 1975–77, då produktiviteten *minskade* med i genomsnitt 0,8 procent per år. Under den första oljekrisen sjönk nämligen industrins försäljningssiffror kraftigt medan sysselsättningen hölls uppe genom den sk "överbrygningspolitiken". Detta minskade produktiviteten i Sverige betydligt mer än i andra länder, där man accepterade öppen arbetslöshet.

Fram till 1989 är det alltså främst åren 1975–77 som har varit klart negativa för Sveriges del. Under den följande konjunkturuppgången kunde vi lätt öka produktiviteten genom att öka kapacitetsutnyttjandet eftersom arbetskraften i stort sett redan fanns i företagen. Men också i andra länder kunde man ganska lätt utnyttja konjunkturuppgången genom att välja bland de många arbetslösa. Under 1980-talets högkonjunktur har Sverige som det troligen enda västlandet haft arbetskraftsbrist, eftersom vi inte som tidigare haft reserver i jordbruket och inte heller som andra länder många arbetslösa. Det finns ändå anledning och möjlighet att förbättra den svenska produkti-

² Data från US Department of Labor, Bureau of Labor Statistics. Reviderade för USA för perioden 1980–86. Observera att oljeindustrin ingår i statistiken utom för Frankrike, Italien och Storbritannien samt för Nederländerna fram till 1976.

viteten även om någon markerad eftersläpning tydligen är svår att belägga.

Referenser

- Dowrick, S & Nguyen, D T, [1989], "OECD Comparative Economic Growth 1950-85: Catch-up and Convergence". *American Economic Review*, vol 79, s 1010-1031.
- Erixon, L, [1991], "Styrfel - inte systemfel - orsak till Sveriges eftersläpning". *Ekonomisk Debatt*, årg 19, nr 1, s 47-52.
- Hansson, P, & Henrekson, M, [1991], "Den svenska tillvaxten: Blir vi omsprungna eller bara upphunna?". *Ekonomisk Debatt*, årg 19, nr 3, s 261-266.
- Korpi, W, [1990a], "Halkar Sverige efter? Vår ekonomiska tillvaxt och produktivitet i jämförande belysning?". *Ekonomisk Debatt*, årg 18, nr 5, s 749-755.
- Korpi, W, [1990b], "Sveriges tillväxt följer de andra rikaste västländernas. Svar till SNS Konjunkturråd". *Ekonomisk Debatt*, årg 18, nr 7, s 666-674.
- Korpi, W, [1990c], "Näringslivets Ekonomifakta tyvärr inte att lita på. Svar till Davids-son". *Ekonomisk Debatt*, årg 18, nr 8, s 749-755.
- Nordin, M, [1990], "Den svenska industrins konkurrenskraft 1973-1989". Konjunktur-institutet.